

len bör ge sig dit in och med den helige Augustinus säga: Inter brachia Salvatoris mei vivere et mori cupio. (a. a., s. 13).

Inför Jesu obegripliga nåd hissna djävlarne, medan änglarna förundra sig. Änglarnas förundran var ett omtyckt motiv, som vi finna särskilt i Scriver's Sjalaskatt. Där förundrar sig änglarna över trons svåra konst, över Kristi kärlek och nåd, Guds vishet och godhet, dopet, det fromma hjärtats suckar, Guds faderliga omvårdnad och uppståndelsen. (Christian Scricer, Siäleskatt, Stockholm 1723-27. II, s. 264, 611. III, s. 235, 240, 282, 744. IV, s. 214. V, s. 160. VI, s. 751. Jfr, även Martin Mollerus, Praxis evangeliorum, II, Stockholm 1675, s. 234.). Denna änglarnas förundran och häpenhet är släkt med de frommas på domens stora dag. Paulin låter den förundran också vara författarens, när han avslutar sin dramatiska framställning med orden: "Ach Herre! Jag weet ej hwar iag skal orden taga / här til är hiärnan dumm och läpparne för swaga / Här wil ey fiädren fort; här stummar munnen weed / Ty skal med tystan suck iag för dig falla need".

Bengt Wahlström.

Recensioner

Arthur Adell: *I Guds rika bus. Avhandling att framläggas år 1954 vid prästmöte med Linköpings stifts prästerskap.* SKDB 1954. 168 sid. Pris kr. 7:50.

Det är inte en avhandling i den vanliga stilen, som kyrkoherden, Teol. dr. Arthur Adell har framlagt för sitt stifts prästerskap. Prästmötesavhandlingarna ha under de senaste åren ofta fått karaktären av akademiska avhandlingar, vilket väl ofta haft till följd att även den följande debatten i prästmötet fått prägeln av en akademisk debatt. Adell avstår resolut från hela den akademiskt vetenskapliga apparaten med noter och hänvisningar. Detta är säkerligen välbetänkt, i varje fall beträffande det ämne han behandlar, och på prästmötesdebatten kommer det säkerligen att verka stimulerande. Den

ofta knappt tillmätta tiden kan då inte användas till diskussion om sådana formella ting, som bättre hör hemma i ett rent akademiskt sammanhang.

Genom sin uppläggning av ämnet kommer författaren omedelbart *in medias res*. Vad han åsyftar är inte i första hand en objektiv historisk framställning av den liturgiska utvecklingen i vårt land utan något mycket djärvare och betydligt mera utmanande, nämligen en teckning av huru gudstjänstlivet i vårt land kunde och borde gestalta sig.

Efter en kort men instruktiv framställning av den bibliska synen på kyrkan såsom Kristi kropp och konsekvenserna härav för hela gudstjänstens väsen och innebörd behandlar förf. i skilda kapitel en mångfald ämnen och problem. Grundsynen överensstämmer med vad som vanligen brukar etiket-

teras som 'högkyrkligt', men författaren är välgörande fri från schablon-tänkande. Man kan inte på förhand sluta sig till hans lösning av ett liturgiskt problem eller hans ståndpunkt i en viss fråga.

Högmässan ställes naturligtvis i centrum, men författaren efterlyser med rätta en rikare differentiering av mässans utformning allt efter lokala och aktuella förhållanden. Gudstjänstlivet liksom gudstjänstrummet har alltför mycket formats med katedralen som föredöme. En församling på något eller några tiotal samlas i en kyrka, byggd för julottan med dess många hundra, och prästen utför Högmässan på samma sätt, som om kyrkan vore fullsatt, med en hel stab av medhjälpare, organist, kyrkväktare och kyrkvårdar. Skulle det inte vara möjligt att i kyrkorummet inreda en plats även för de små gudstjänsterna med det ringa antalet deltagare? Skulle man inte i enklare förhållanden finna enklare former för gudstjänstens utförande?

Hur högt förf. än skattar Högmässan och värderar det svenska gudstjänstlivets enhetlighet, ser han faran för monotoni och efterlyser större frihet — dock under ansvar. Om man hade trott, att Arthur Adell såsom tidegärdsrörelsens grand old man i vårt land, skulle ensidigt värdera gudstjänstens olika moment efter deras ålder och ålderdomlighet, får man till sin överraskning veta, att han ivrar för en ständigt fortgående modernisering av bibelöversättningen och inte alls anser de gamla kärnpsalmernas arkaistiska språk vara sakrosankt. Moderna psalmer, som talar nutidsmänniskornas eget språk, behöver vi och det på moderna melodier. Diktare och musiker borde uppmuntras till nyskapande, och därför borde kyrkan ha möjlighet att på något sätt pröva det nya i gudstjänsten,

innan det införlivas i våra officiella böcker.

En annan väg att undvika monotoniens fara är att skapa fler gudstjänsttyper, där framför allt tidegården erbjuder stora möjligheter genom sin bibliska förankring och sin nästan obegränsade elasticitet. Den kräver ingen yttre apparat, den ger lekmännen möjligheter att utöva det allmänna prästodömet, inte bara genom att deltaga i läsningen utan även, där präst saknas, leda gudstjänsten. Om tidegårdens betydelse för bibelläsandets förnyelse i vårt land har förf. tänkvärda ord. Särskilt den lästa tidegården har stora utsikter att bli inte bara den lilla gruppens utan även församlingens gudstjänst.

Vad förf. har att säga om kyrkorummets gestaltning, om dess olika delar, altare, predikstol, sittplatser (där han djärvt angriper de tunga och ofta obekväma bänkarna) har alltsammans sitt stora intresse. Även när han kommer in på frågan om altarets och prästens skrud, är han välgörande okonventionell och chockerar både hög- och lågkyrkliga.

Avhandlingen kan mycket väl användas som en handbok eller uppslagsbok, fastän den är kemiskt fri från den torrhet, som gärna vidlåder sådana skrifter. Läsningen ger en ett intryck av att man vandrar omkring i en skön helgedom under ledning av en förfaren förevisare, som inte bara kan sina saker utan även lever med hela sin själ i det heliga, som han talar om. Man trivs i hans sällskap, men framför allt, man uppfylles därunder av allt större glädje över Guds rika hus och uppfylles av en stark önskan att falla ned och tillbedja inför Herren, som bor i det huset, och mätta sin själ med Hans hus' rika hävor.

G. A. Danell.

Die Musik in Geschichte und Gegenwart, Allgemeine Enzyklopädie der Musik, herausgegeben von Friedrich Blume. Bärenreiter-Verlag, Kassel und Basel. Band II (Boccherini-DaPonte).

I maj 1952 anmäldes i denna tidskrift första bandet av den stora tyska musikencyklopedien *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* (MGG), som började utgivas 1949. Utgivningen, som sker häftesvis, har fortgått i raskt tempo, och sedan en tid föreligger andra bandet fullständigt.

Som tidigare omtalats vill detta verk sammanfatta det internationella vetandet på musikens alla områden. De båda första bandens 1936 dubbelpaltiga sidor i kvartoformat kan ge en föreställning om verkets blivande dimensioner — de kommer att väsentligt överträffa gängse musiklexika, dels genom att flera ämnesområden tas upp, dels genom en utförligare och allsidigare behandling av stoffet. Men att MGG inte bara kvantitativt utan även kvalitativt kommer att bli ett storverk, för det borgar medarbetarstaben av internationellt kända musikforskare med prof. Friedrich Blume i spetsen.

I andra bandet har anmälnaren särskilt fäst sig vid Bruno Stäbleins långa artikel "Choral". Till den intressanta historiska och teoretiska behandlingen av den gregorianska koralen fogas en framställning av uppförandep Praxis. Här redogöres överskådligt för bl. a. koralsens intrikata rytmiska problem och de olika skolornas divergenser. Såsom ur speciellt kyrkomusikalisk synpunkt läsvärda artiklar kan också nämnas "Calvin", "Calvinistische Musik", "Choralbearbeitung", "Choralreform", "Chorbuch".

Det är uppenbart, att ett verk av MGG:s vetenskapliga standard och aktualitet kommer att bli en oskattbar

tillgång inte bara för musikforskaren, till vilken det främst torde rikta sig, utan för var och en som har ansvar för gudstjänstlivets musikaliska sida och som inte bara nöjer sig med att arbeta på känn, utan som vet sig behöva den tillförlitliga teoretiska bakgrund och det musikhistoriska och inte minst allmänskulturella perspektiv på de musikaliska frågorna, som detta verk åsyftar att ge.

G. Zetbelius.

Allan Arvason: Psalmboksarbetet i Sverige vid slutet av 1800-talet. Samlingar och studier till Svenska kyrkans historia 31. Diakonistyrelsens bokförlag. Stockholm, tr. i Lund 1954.

Förf. till avhandlingen om Thomaner-Wieselgrenska psalmboken har fortsatt sina forskningar och utsträckt studiet av psalmbokens historia till psalmboksdebattens gyllene tidsålder nämligen den senare hälften av förra århundradet. Den psalmhistoriska forskningen hade i Tyskland utvecklat sig till att bli en verklig modevetenskap, och den nyvunna hymnologiska kunskapen och intresset verkade befruktande också på den dagsaktuella psalmboksfrågan. Det var icke minst tyskarnas försök att definiera, vad som menades med begreppet kyrkopsalm, som verkade tändande för debatten.

Det är bekant, att den wallinska psalmboken blev och BLIR olika bedömd. Väckelsens folk intog en skeptisk och i de flesta fall rent fiendlig inställning till de wallinska psalmerna. Rosenius uttalar sin förkastelsesdom över psalmboken och "missionsvänner" av de mest skilda schatteringar beklaga sig över dess bristande bekännelserohet och dess brist på bibliska sanningar. Allt detta är ju välkänt. Den kyrkohisto-

riska litteraturen har ju berikats med ett snart nog ööverskådligt material av undersökningar av 1800-talets väckelser i våra bygder. Arvastson ger oss emellertid en god och gedigen kunskap om psalmbokskritiken. Det är nödvändigt att låta sig vägledas av honom genom denna veritabla djungel av åsikter och meningar, för att man icke alldeles skall tappa bort sig.

En gestalt, som tilldrar sig särskild uppmärksamhet, är domprosten Torén i Uppsala. Hans intresse för att få psalmboksfrågan löst verkar framsprunget ur ett inre behov och av verklig omsorg om församlingarna. Även han är kritisk mot Wallins verk, om han också anser sig böra påpeka, att 1819 års psalmbok innehöll mycket "äkta guld". Kasualpsalmerna hålla dock icke måttet!

Läsarekritiken framhåller, att de waliniska psalmerna ofta fördunkla nådeläran. Man anmärker t. ex. på en versrad som denna: "Mänskan, för att himlen vinna, Måste bliva änglars like."

Kärleken till den gamla karolinska psalmboken kommer många gånger till tals, och den får ofta tala ett tillgivenhetens och trohetens språk. Men det torde nog i åtskilliga fall vara fråga om s. k. bondekonservatism och en allmän tjurighet inför det nya. Arvastson har till läsarens förnöjelse sammanfört en hel del drastiska uttalanden, som belysa detta. Det verkar som om smålänningarna skulle särskilt ha utmärkt sig.

1695 års psalmbok intog icke blott en särställning i folkvärlden utan även bland "experterna". Uddo Lecho Ullman ansåg det t. ex. fullt vetenskapligt bevisat, att psalmerna från reformationstiden och från 1600-talet voro de enda verkliga kyrkopsalmerna. Ullman vandrar troget i de tyska hymnologernas spår, medan den originelle psalmhistorikern J. W. Beckman be-

traktar Ullmans systematiseringsförsök med stor och i flera fall berättigad misstro. En principiell bestämning av en kyrkopsalms väsen finner man i psalmens dubbla egenskap av att vara både folksång och kyrkosång. Detta är Ullmans huvudlinje.

Det hör till de många förtjänsterna i denna goda bok, att förf. låter sina läsare ta del av den principiella psalm- och psalmboksdebatten. Det föreligger säkert en frestelse för psalmboksstudiet under 1800-talet att stirra sig blint på kommittéarbete och protokoll. Arvastsons studie blir nu samtidigt, som den ger en klar bild av det officiella psalmboksarbetet, också något av en hymnologisk lärdomshistoria. För detta sista är särskilt anmälaren förf. mycket förbunden.

Bengt Wahlström.

Alpirsbacher Antiphonale: Die Laudes. Bearbeitet und herausgegeben von Friedrich Buchholz. Im Musikverlag von C. L. Schultheiss in Tübingen. 1953.

Härmed föreligger den reviderade och fullständigade upplagan av Laudes i den till tyska överförda formen genom den också i vårt land väl kände ledaren för Alpirsbachrörelsen, Dr. Friedrich Buchholz. Han föredrar att trycka de olika veckodagarnas morgonböner fullständigt med fem psalmer samt responsorium. Utom veckodagarnas tideböner meddelas jämväl antifonerna till canticum — Benedictus — till söndagarna efter epifanias och trinitatis. Här föreligger ett utomordentligt intressant och förnämligt material till studium också för oss. Texterna till dessa antifoner har hämtats ur de olika söndagarnas evangelier. Likaledes meddelas kollektorna till samma söndagar

och några andra kollektor. Exempel på huru dessa kollektor reciteras anföras.

Utgivaren och bearbetaren är att hjärtligt lyckönska till det fullbordade verket.

A. A.

Svend Borregaard: Danmarks og Norges Kirkeritual af 1685. Teologiske studier nr. 13 Dansk teologisk tidsskrift. II. afd. G. E. C. Gads forlag. København 1953.

Ur svensk synpunkt sett är det mycket intressant att ta del av Borregaards undersökning av det dansk-norska kyrkoritualet av 1685. Vid denna tid var ju så många planer i gång att realiseras på svensk botten beträffande kyrkans olika böcker. Det är ofta som likheten i frågeställningar och problem frapperar.

Ett gemensamt huvuddrag för de båda ländernas liturgiska utveckling är ortodoxiens kamp att söka uppnå uniformitet och skapa en något så när enhetlighet efter reformationstidens virrvarr. Det skulle ha ökat värdet av Borregaards bok, om förf. dragit fram ett större jämförelsematerial från t. ex. Sverige. Det skulle ha givit många goda uppslag även för en fortsatt bearbetning av 1600-talets liturgiska historia.

Den största förändring, som kyrkeritualet av 1685 medförde, var det latinska språkets fullständiga försvinnande ur högmässan. Förf. pekar här på sambandet med det pedagogiska intresset under förra hälften av 1600-talet, som skapade en stor myckenhet av danska skolböcker på modersmålet. Kingos psalmdiktning och hans arbete med att skapa en dansk psalmskatt hör givetvis med i denna fördansknings-procedur av gudstjänstlivet. Psalmdiktningen är här viktig, ty det gällde ju

att fylla ut luckorna efter den latinska sången. De psalmhistoriska synpunkterna har nog många gånger inte blivit tillräckligt beaktade. Borregaard säger, att denna förändring i högmässans struktur är större "end man i almindelighed antager".

Borregaard lämnar goda exempel på huvudförändringarna i den danska högmässan, och eftersom dessa exempel har sitt intresse inte minst ur svensk liturgikhistorisk synvinkel, återges några av dem. Det gamla introitus avlöstes av orgelförspel och en ingångsbön. I stället för halleluja kom den s. k. epistelpsalmen. Före predikan de s. k. evangelieverserna och så utgångspsalmen. Det blev en ständig växling av psalmer, och från att före kyrkeritualets tillkomst blott haft tillgång till ett visst begränsat antal psalmer med given liturgisk funktion fick högmässan nu en mångdubbel uppsättning psalmer. Ett olyckligt tillägg i kyrkeritualet "eller en anden salme" kom att grundlägga den i danska kyrkan senare så vanliga tanken, att en psalm är en psalm, och att det kvittar vilken som sjunges. Detta är enligt förf. en av de starkast nedbrytande krafterna i den danska högmässan. Man ville skapa uniformitet men hamnade i ett nytt virrvarr. Borregaard återkommer till denna tanke gång på gång. En av de sista raderna i avhandlingen karakteriserar 1798 års evangelisk-kristelig salmebog som den som slutligen öppnade vägen för det fullständigt fria psalmvalet och därmed till högmässoliturgiens förfall. Kanske att Borregaards huvudtes om psalmvalets stora betydelse för den danska högmässan har något att säga också för svensk del, även om förhållandena hos oss är delvis annorlunda. Svenska liturgikhistoriker har kanske alltför lätt slunkit förbi frågan om betydelsen av psalmvalet för den svenska högmässan. Anmälnaren tror åtmins-

tone för sin personliga del, att så är fallet, och att en förnyad prövning skulle kunna föra fram till åtskilliga nya synpunkter och flera intressanta resultat.

Bengt Wablström.

Fritiof Dahlby: De heliga tecknens bemlighet. Diakonistyrelsen 1954, 146 s. 6:50.

En summarisk sammanfattning av de kyrkliga symbolerna, en handledning för den som på egen hand vill försöka tolka bilderna i det kristna gudstjänstrummet.

I samma mån som gudstjänstrummen numera bli allt lättare tillgängliga för både den andaktssökande och turisten är det av värde att allt det som finnes därinne blir förstått av den som har intresse för kyrkans föremål, i samma mån har just sådana sammanfattande handledningar som Dahlbys stort värde.

Kanske man kunde önska större hänsyn tagen till svenska förhållanden, men därtill kräves föregående detaljundersökningar, som ännu i hög grad saknas. Under tiden gör Dahlbys bok god tjänst.

A. A.

Karl Englund: Bach-Studiet. Del V: Kantaterna. 178 s. Nord. Musikförlaget, Stockholm 1953. Hft 8:50.

Efter aderton års uppehåll föreligger av Karl Englunds "Bach-Studiet. Strödda anteckningar" ett femte band, ägnat kantaterna. Boken ger bl. a. en inblick i litteraturen kring Bach och tar upp ett urval av kantaterna till närmare presentation. Därjämte behandlas frågan om kantaternas utförande.

För undvikande av en orättvis bedömning av denna skrift bör man kanske hålla i minnet seriens underrubrik "Strödda anteckningar", vilken såsom en fullt adekvat beteckning även torde gälla detta femte band och därför borde ha blivit utsatt.

Englund är representant för den i vårt land sällsynta gruppen privatlärda, och hans hängivenhet och kärlek till ämnet lyser överallt igenom, men måhända är det just hans specialisering, som hindrat honom att hålla sig à jour med den allmänna musikforskningen. I alla detaljer är boken nämligen inte fullt tillförlitlig, varför man mot författaren nödgas vända hans egna ord: Kritisk läsning anbefalles!

Med tanke på den intresserade svenska lekmannapublik, som inte har de stora auktorerna på utländskt språk tillgängliga, torde det dock otvivelaktigt vara av värde, att vi fått ett svenskt arbete om just kantaterna, med vilka det ju faktiskt arbetas på ett flertal platser runtom i vårt land. Boken kan säkert bli till nytta och uppbyggelse för lyssnande musikälskare och torde genom sin utpräglad personliga stil kunna stimulera även utövande kyrkomusiker till ett djupare inträngande både i musiken själv och i den omfattande litteraturen om Bachs musik.

G. Zethelius.

Fire norske messeordninger fra middelalderen. Utgitt med innledning og analyse av Helge Fæhn. Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-Filos. Klasse. 1952 No. 5. Oslo 1953.

Norsk medeltida liturgihistoria är ett föga bearbetat område. De hittills värdefullaste undersökningarna ha O. Kols-

rud och G. Reiss publicerat. Den förre kom att syssla med liturgica såsom medeltidsforskare och paleograf, den senare gjorde det såsom musikhistoriker. Förf. till föreliggande arbete går där emot till verket av rent liturgihistoriskt intresse. Materialet är fyra mässordningar från resp. o. 1200 (källan D), 1200-talet (C), o. 1300 (B) och den tryckta från 1519 (A). Flera av källorna äro svårfixerade till både ålder och proveniens, något som i hög grad påverkar de slutsatser man kan draga av en undersökning. Själva textutgåvan ser förf. som en huvudangelägenhet. Den har verkställts i sammandrag i anslutning till det nuv. *Missale Romanum*, som förutsattes tillgängligt. Att döma av de bifogade textproven synes stor omsorg ligga bakom editionen. Något frågetecken sätter man dock, t. ex. för formen "xristus" istället för det sedvanliga "christus".

Den därpå följande analysen, mer komparativ än deskriptiv, vilar väsentligen på Jungmanns epokgörande "*Missarum sollemnia*". Förf. jämför in i detalj sina ordningar med det där utnyttjade materialet till västeuropeisk mäss-tradition men brukar härutöver ganska få nordiska källor. Han företar så en bestämning av de olika utländska influenserna i de fyra källorna. Dessa visa sig tämligen disparata: en synes stå nära normandisk och engelsk tradition och vara för sin sena ålder konservativ (A), en annan särskilt beroende av fransk ordning (B), åter en annan tydligt påverkad av fransk och italiensk liturgi (C), och slutligen en besläktad med irisk och gammal romersk tradition (D). Med detta material som grund utmynnar arbetet i en helhetsbild av det utländska kyrkligt-liturgiska och kulturella inflytandet i Norge. Förf. särskiljer tre perioder: 900- och 1000-talen, som kännetecknas av konservativ anglosachsisk och irisk på-

verkan, 1100- och 1200-talen, då inflytandet från Normandie, Frankrike och Italien dominerar, och senmedeltiden med olikartad men väsentligen normandisk-engelsk påverkan.

Det är ett värdefullt och vägande bidrag Fæhn givit den vetenskapliga litteraturen på ifrågavarande område. Det visar en ingående förtrogenhet med medeltida kyrkligt liv. Tillgängliga dokument och källor, även i form av kyrkliga statuter och diplomatiska notiser, utnyttjas med omsorg och kombinationsförmåga. Ev. kommande nordiska forskningar på detta mycket svårbemästrade fält kommer att finna en god utgångspunkt i detta innehållsrika arbete. Läsaren märker emellertid att förf:s isolering stundom medfört svårigheter i fråga om både material och litteratur. Förf. uttalar själv, att han i flera avseenden måste anse sina resultat som hypotetiska och preliminära. Detta måste måhända även sägas gälla om den avslutande bilden av de utländska strömningarna. Fyra mässordningar — varav en fragmentarisk — ge knappast underlag för så vittgående slutsatser. Vad man saknar är bl. a. en inledande kyrkohistorisk översikt med en kort redovisning av de viktigaste främmande influenserna under norsk medeltid. Därmed skulle särskilt för en icke-norsk läsare undersökningens resultat framstå i mera pregnant belysning. Dessutom hade källorna förtjänat en mera översiktlig och ingående paleografisk beskrivning. Den som sysslat med liturgihistoria, vet hur svårt det kan vara att åskådligt redovisa en rad jämförelser mellan ett större antal olika källor. Fæhn nöjer sig lyckligtvis ej med summariska omdömen utan låter läsaren följa med i detaljundersökningarna. Kanske framställningen här skulle blivit ännu mer instruktiv, om den beledsagats av tabeller till något viktigt avsnitt, t. ex.

offertoriet eller kanon. Förf. hade då även utan men för notapparaten kunnat öka antalet källor.

Sven Helander.

Gudstjänstekollekterne. Den äldre og yngre række. Med Indledninger, Tekster, Forslag og Historiske Noter. Theologisk Oratoriums forlag. Bringstrup 1953. 412 s.

Det danska Theologisk Oratorium visar livskraft och intensitet. Nu senast har ett mångårigt arbete med översättning av gudstjänstkollekterna nått målet. I ett förnämligt tryck framlägges resultatet.

Arbetet har utförts av en kommitté av i första hand präster, Holger Dahl, Rich Fangel, Viggo Lissner, Gunnar Pedersen och Børge Roesen samt lärare Kr. Friis-Jensen. Professor Regin Prenter har varit rådgivare.

Med gudstjänstkollekterna avses här dels de på medeltida grund fotade kollektböner, som i vår kyrka bevarats vid mässan, dels också de Veit Dietrich tillskrivna bönerna, som hos oss, fast numera i starkt reviderat skick, kan brukas efter predikan.

De äldre missalekollekterna brukas som bekant f. n. icke i den danska kyrkan och det är här alltså fråga om ett återupptagande av ett medeltida västerländskt arv. Detta har givit utgivarna anledning att i en inledning ingående sysselsätta sig med deras historia och deras grunddrag, i vilket sammanhang påpekas deras starka bibel-enlighet och överensstämmelse med evangeliet. Framställningen får på så sätt en apologetisk prägel och utgör ett försvar för dessa böners återinförande i den danska gudstjänsten. Full enighet har dock ej rått härom i kommittén.

Denna del av inledningen är väl värd

att studeras också på denna sidan Öresund.

Efter inledningen följer en avdelning med texter och förslag till översättningar. Först registreras noggrant den latinska versionen sådan den förekommer i Missale Lundense av år 1514; den av Laurentius Petri Sällskapet utgivna faksimileupplagan har använts; vidare Wormordsens handbok av år 1539 och Hans Tavsens salmebog 1553. Vid sidan därom ställas ett par tyska versioner från 1542 och 1548, senare danska avfattningar samt Schorlemmers text och översättning av år 1928 samt den 1948 utgivna Kirchenagende för Rhenlandet m. fl.

Slutligen meddelas ett förslag till översättning, som i sin enkelhet och klarhet i nära anslutning till den latinska förebilden utgör en förebildlig modern gestaltning av kollekterna. De äro väl värda att studeras och jämföras med den svenska versionen i vår nuvarande evangeliebok.

I den senare delen av undersökningen behandlas de yngre böner, som härstamma från Veit Dietrich, och som i den danska kyrkan spelat en större roll intill nu än hos oss.

Dessa böner, som ursprungligen hörde samman med Veit Dietrichs barnpostilla och hans korta evangelieförklaringar i Summaria fördes via Niels Palladius' översättningar av den senare in i Peder Palladius' Alterbog av år 1556 och gjordes till fasta inledningsböner i gudstjänsten, en plats som de fått behålla intill våra dagar.

Det är alltså högst förklarligt om dessa böner givit anledning till en ingående granskning. Genom åren ha de blivit föremål för bearbetningar — ingen dock så omfattande som den senaste svenska omarbetningen. Den sista danska revisionen företogs år 1923.

Efter en grundlig genomgång av dessa böners ursprungliga former i den

tyska förlagan och i äldre danska översättningar framlägges också här förslag till nya former. För den som är intresserad av Veit-Dietrichs-bönernas ursprungliga lydelse och som vill jämföra deras svenska omformning är detta arbete mycket värdefullt.

Undersökningen avslutas med en redogörelse för de motsvarande norska bönerna och en kort berättelse om de svenska kollektserierna av David Lindqvist.

Man vill gärna lyckönska Oratoriet till att ha slutfört detta omfångsrika och värdefulla arbete och att ha erhållit medel att utgiva detsamma. Man arbetar i Danmark under avundsamlygningsamma villkor.

A. Adell.

Sigurd Kroon: Tibi laus. Studier kring den svenska psalmen nr 199. LUÅ 1953. C. W. K. Gleerups förlag.

I sin undersökning kring den gamla hosannatropen: Dig vare lov och pris, o Krist, gör Kroon den mycket berättigade anmärkningen att studiet av ett evangeliskt-lutherskt lands reformationshistoria kan ej med framgång bedrivas annat än utifrån en *ingående kännedom om vad medeltiden skapat*. Det kan knappast understrykas för ofta och för energiskt. Myriader av misstag ha begåtts just på grund av att man glömt att reformationens bärare voro barn av sin egen tid och inte kunde göra sig helt kvitt sin egen tids tänkesätt och vanor.

Varje nytt bidrag som sätter in reformationen i dess eget sammanhang är därför värdefullt.

Kroon har för sin egen del i denna undersökning bidragit med ett par värdefulla påpekanden rörande den rubri-

cerade tropen, nämligen att i svenska medeltida urkunder finnes densamma upptagen i sin latinska version. Den är alltså ej en främling på våra breddgrader.

Den har också i den svenska kyrkoprovinns under medeltiden haft samma förbindelse mellan själva Sanctus och tropen, som bevaras i Höghandskriften. I den danska mässan, Malmömässan av år 1529, är tropen lösröckt ur sitt sammanhang med själva Sanctus, såsom ock av mig påpekats i utgåvan av Höghandskriften.

På grund av den gjorda upptäckten av latinska förlagor i den svenska kyrkoprovinns till tropen vill förf. göra gällande att Högsångbokens tropiserade Sanctus bör ha framgått direkt ur en medeltida svensk källa, eftersom översättningen till själva Helig gjorts icke efter dansk förlaga utan direkt från latinet. Detta är tänkbart, om än icke sannolikt, i synnerhet som förf. ej har lyckats påvisa någon latinsk motsvarighet i svenska källor till den tredje versen.

Samma placering av tropen finnes, så vitt av förf. undersökning framgår (s. 10) också i Danmark under medeltiden. Översättningen kan alltså ha verkställts där och ursprungligen inplacerats i sitt medeltida sammanhang för att sedan i Malmömässan lösröckas ur detta.

Den svenska texten till tropen i Höghandskriften har slaviskt, ordagrant samma lydelse som i Malmömässan. Är den svenska översättningen den ursprungliga bör Malmömässan sålunda från Sverige hämtat denna trop. Det är ju i så fall en utmärkt intressant upptäckt. Omöjligt är detta icke eftersom bevisligen förbindelserna mellan Sverige och Danmark vid denna tid i fråga om psalmdiktningen var synnerligen intim och snabb. (Olaus Ulrici, som tryckte Malmömässan, var f. ö. in-

till 1526 sysselsatt i Söderköping med tryckeriarbeten åt Hans Brask).

I varje fall måste den svenska översättningen av tropen enligt Hög-handskriften vara äldre än Liten sångbok 1553, eftersom texten delvis därstädes retuscherats och denna text sedermera, givetvis och bevisligen blev den normerande i den svenska kyrkoprovinsen.

Höghandskriftens beroende i fråga om vissa texter av danska förebilder från 1520-talet är alltför starkt belagt för att kunna betvivlas. Både Kyrietropen Kyrie Gud Fader alzom högste tröst och julsekvansen Grates nunc omnes: Nw låter oss alle tacke Gud är uppenbarligen hämtade från Malmö-mässan eller dess förlaga.

Författarens undersökning belyser på ett nytt sätt olikheten i den svenska och den danska mässans utveckling under reformationstidens. Den danska står under stark influens från Luthers tyska mässa, den svenska går sin egen väg och konserverar den medeltida traditionen på ett sätt, som saknar motsvarighet. Det är värt att understryka att detta sker trots Normans mässordningsförslag.

A. A.

Ugens tidebønner. Udgivet af Regin Prenter, Finn Viderø, Johs. Eilschou-Holm, Dag Monrad Møller, Ethan Rosenkilde-Larsen og Per Aagaard. Theologisk Oratorium Forlag, Bringstrup pr Ringsted, 1953, 89 s.

Arbetet med den danska tidegården fortskrider. Nu föreligger veckans tideböner och den som är förtrogen med den svenska versionen gläder sig över den parallellismus membrorum, som föreligger. I viss mån har den danska upplagan ett djärvare grepp om uppgiften än den svenska. Främst visar sig

detta däri att man anvisar huru hela psaltaren kan brukas. Härvidlag hänvisas till de av Theologisk Oratorium tidigare utgivna Bibelske Psalmer, psaltaren ordnad för växelläsning och för sång. En psalmplan bifogas sålunda denna upplaga. Dock meddelas i veckans tideböner "til Lejligheds Brug" i söndagens tideböner valda psalmer, i matutinen tre, i laudes och vesper fem och i completorium fyra.

I psalmerna upptages också ordet hal-leluja, när detta förekommer i psaltaren, medan det i den svenska upplagan har utslutits av hänsyn till att detta rop av ålder icke brukas under fastetider.

Goda hymnöversättningar, ofta flera alternativa, meddelas, några nyöversättningar av svenska psalmer och hymner.

För den dagliga bibelläsningen meddelas det lectionarium, som förekommer i den svenska psalmboken.

Arbetet med tidegårdens de tempore del fortgår. Redan föreligger i särtryck completorium i advent och jultiden, omsorgsfullt och väl utarbetat.

A. A.

Erling Eidem: Tjänaren. Stilla tankar invid Frälsarens smärtoväg. 163 s. 650. Diak. förl.

Förre ärkebiskopen förenar som allom bekant är vetenskapsmannens lärdom och den meditativa förkunnarens förmåga av djupborring. Den samling av 'passionsbetraktelse', som han nu utgivit präglas i hög grad av dessa egenskaper och det gör den till en sannskyldig handledare för den som vill följa Frälsaren på hans lidandes väg, vare sig prästen läser dessa betraktelser vid sin predikoberedelsen eller de brukas i den enskilda andakten under fastan.

A. A.

Bengt Strömberg: Liturgiska termer i äldre svenska urkunder. Hjälpredda vid arkivforskning. Meddelanden från Kyrkohistoriska arkivet i Lund. Gleerupska bokhandeln, Lund. 26 s. 2:50.

Man vill gärna göra den liturgiskt och kyrkomusikaliskt intresserade uppmärksam på denna lilla ypperliga hjälpredda, som sannerligen inte bara är nyttig för den som bedriver arkivforskning utan också för den som över huvudtaget sysslar med kyrkomusikaliska och liturgiska ting. Strömberg har här satt i deras händer en förträfflig liten hjälp. De musikaliska termerna äro saklig och kortfattat förklarade. De svenska kalendarierna tyckes han ha penetrerat omsorgsfullt och antecknat varianterna beträffande helgondagarna.

När skriften kommer i ny upplaga vore säkert den icke latinkunnige tack-sam för en markering av betoningen på de latinska orden.

A. A.

Stadgan och avlöningsreglementet för kyrkomusiker. 4:e uppl. Håkan Oblssons boktryckeri 100 s. 5:50.

En tillförlitlig handledare för dem som å ämbetets vägnar och dragande kall skall syssla med kyrkomusikernas förhållanden och de lagar som reglera dessa. Avlöningstabellerna avse förhållandena enligt 1.1.1952 gällande grunder.

A. A.

The Manual of Olavus Petri 1529. Utg. av Eric E. Yelverton, 1953 SPCK, London, 136 s. 15 s. net.

Detta vill endast vara ett förstahands påpekande av den engelska översättning av Olavus Petris handbok av år 1529, som Dr. Eric E. Yelverton gjort och vilken han försett med en utförlig kommentar och jämförelse med den engelska motsvarigheten i den engelska Prayer Book av år 1549. Det blir anledning att återkomma med ett utförligare omnämnande.

A. A.

Kyrkosångens Vänner

Körverksamhet 1953.

Kyrkokörverksamheten i vårt land har under åren efter det andra världskriget, under vilken tid en viss stagnation av naturliga skäl kunde förmärkas, stadigt och ganska hastigt växt till numerär omfattning, som knappast någon kunde ana. Även om icke alla kyrkor ännu ha kyrkokör (mer än hälften ha det säkert), så finns det väl dock knappast någon kyrka, där man icke en eller annan gång på året har tillfälle avlyssna körsång. Det torde icke heller finnas stora utsikter att varje kyrka kommer att få sin egen kyrkokör.

Många församlingar äro för små, för att man där skall kunna finna tillräckligt många människor, villiga att offra fritid till körövningar. Visserligen kan man ju mycket väl nöja sig med en trestämmig blandad kör, en damkör eller en barnkör, men ändå torde förhållandet komma att bli det nämnda. En utväg, som börjat praktiseras är pastorstatskören. Detta har särskilt skett i Västergötland med dess många små församlingar. Även i Uppland har sådana bildats. Varje kyrka får på så sätt åtminstone del i en kyrkokör. En bidragande orsak till att icke varje kyrka